

Andolin Eguzkitza

Erdaretara iritsi beharra

Joan den igandeko arratsean heldu ginen etxera Euskal Idazleen Elkartearen izenean Donejakue Compostelakora «Galeuzca» biltzarrean parte hartzeko harantz joandako 15 euskal idazle. Aurtongo gaia «literatura eta arte plastikoak» izan da, eta gure izenean txostenak aurkeztutakoak, Jon Alonso txosten nagusiarekin eta Itxaro Borda, Hasier Etxeberria, Josu Lartategi, Anjel Lertxundi eta Josean Muñoz txosten txiki banarekin. Itxaro Bordak eta Josu Lartategik ezin izan zuten, haatik, Galiziara joan. Edozelan ere, txosten guztiak *Hegats* aldizkariko hurrengo zenbakian edo argitaratuko dira, idazleen elkarteko bazkideek gure ordezkariak Finisterran zer-nolako ideiak defendatu dituzten ezagun ahal ditzaten. Izan ere, literatura eta arte plastikoak elkartzen diren gunea izan baita eztabaiden alorra.

Urtero bezala egin dugu, Galeuzca biltzarrean parte hartzen dugun hiru elkarteetako batek antolatu eta beste herrialdeetatik 15na idazle joan, oraingo honetan 15 Euskal Herritik eta 15 Katalan Herrialdeetatik. Idazle galiziarrek arras ondo erabili gaitzuztela esan behar da, eta hango agintariak ez direla atzean geratu, alde batetik biltzarra egiteko utzi diguten tokiagatik, «Centro Galego da Arte Contemporanea», Xunta-k kudeatzen duena, eta bestetik bai Donejakueko Herriko Etxeak egindako harreragatik bezala, hala Coruñako Diputazioak bere esku daukan «Pazo de Mariñán» delakoan eskainitako afari ederragatik.

Bestalde, honelako biltzarretan beti bezala, gure arteko trukaketak izan dira parterik interesgarriena, Susan Montag-ek zioen bezala, horretarako baitira nagusiki idazleen biltzarrak: elkar ezagutzeko, elkarren berri edukitzeko eta batzuen eta besteen artean esperientziak trukatzeko, gure kasuan bezalako egoera baten batez ere, non oso an-

tzeko arazo eta problemak dauzkaten hiru herrialdetako idazleak biltzen baikara. Eta Jon Alonsok galdetzen zidanari erantzunez, hots, ea galiziarrek eta katalanek gure lanaren berri bazeukaten, guk geuk haiei beren beregi kon-daturiko eta azaldurikotik aparte oso berri txikia daukate-la erantzuten nion, euskal literatura oraindik itzultzen ez delako sistematikoki, eta gure hizkuntza, ezagun denez, ondo ikasi ezean harresi gaindiezina egiten baitzaio arrotzari.

Dauzkan merezimenduak direla bide, Bernardo Atxagak lortu du beraren lanak euskaraz argitaratu bezain laster erdarez ere ager daitezela, eta Anjel Lertxundi ere, se-gurutik, halako egoera bat lortzeko bidean dago. Beste idazle guztiak, ordea, salbuespuegak salbuespen, —eta ez dira guti itzulgarriak diren euskarazko lanak— ez dira er-daretara heltzen, eta halandaze lanok idatzi dituzten idaz-leek ez daukate ia aukerarik egindako lanaz bizi izateko, euskal merkatuaren txikia dela eta. Konponbide bakarra Euskal Gobernuaren esku dago: urtero-urtero Europako hizkuntza nagusietara hamar bat euskal libururen itzulpe-nak pagatu, h.d., alemanera, gaztelaniara, frantsesera eta ingelesera. Beharbada osatzekotan dagoen jaurilaritza be-riak emango digu horretarako aukera, h.d., dirua, euskal enpresei ere beren ekoizpenak atzerrian saltzeko ematen dien legez.

Idazle handi bat joan da

Aurton, bestalde, berri txar bat ere aipatu behar dugu, gerrosteko idazle nagusietako bat, Jon Etxaide Itharte hil da. Eta «nagusi» diot beraren obraren handiagatik zalan-tzarik gabe, eleberriak, antzerkiak, ikerketak eta artikulua-k idatzi baititu idazle donostiarrak. Baina «nagusi» ere utzi-tako obraren ederra eta kalitateagatik. *Joanak joan* eleberria baino ez da aipatu behar diodanaren erakusgarri. Oraindik ere gomutatzen dut non irakurri nuen eta zelan. Orain dela 15 bat urte izan zen. Txileko Santiagon nengoen, ikaskide neukan lagun baten etxean, herrialde hartan ga-

bon-inguruan 24 egun eman nituen parada baten. Eta zergatik ez dakidala Etxaideren liburua eroan nuen aldean. Are gehiago, ondo gogoratzen naiz zelan Etxaideren liburuaren ostean Valera-ren *Juanita la larga* izeneko eleberria irakurri nuen, eta zelan senditu nuen —arras idazlan desberdina izateagatik ere— garai bereko lanak irakurtzen ari nintzela, bata, espainiarra, XIX. mendekoa izanda eta bestea, euskalduna, ostera, XX. mendekoa. Baina are zorrotzago daukat akorduan zelako zirrara egin zidan Jonen idazlanak, Etxahun Barkoxeren ibilera eta bizitza nahikoa ondo ezagutzen banituen ere Haritzelharren lanak irakurritar: ikaratu ninduen, hasieratik lotu eta liburua amaitu arte ezin izan nuen eskutik laga. Argi eta garbi: ordurarte euskaraz irakurritako eleberririk onenetariko bat, bai prosaren ederra zela bide, zein istorioa erabiltzeko teinkaduragatik. Eta ez da harritzekoa, Etxaide gerrosteko idazleekin egiten delako idazle, hots, lagunmin zeukan Mirandekin, *Euzko-Gogoa*-rekin eta *Egan*-ekin, h.d., aldizkari horietan idatzitako idazleekin, erran nahi baita, Larreko eta Manezaundi aparte utzita —berauek ez baitzuten inoiz tradizioarekin apurtu— hegoaldean tradizio zaharrari berbegiratzan hasten denean, eta gerraurreko garbitasun eta berritasun linguistiko antzuko garai latzak alde batera uzten, literatur hizkuntza garatzeko bilakabidea ostera ere aurretik zetorrenarekin lotzen hasten denean, alegia.

Laburbiltzeko, gaien erabileran guztiz tradizional izanda ere —«eleberri girstinoa» zeritzon bere idazlanari—, literatur hizkuntzaren eta kontzientziaren ikuspegitik aski modernoa den idazlea, idazle-kontzientzia erakusten hasi baitzen alde batetik, eta literatur hizkuntzari Aresti, Mirande eta Txillardegirekin batera bultzada izugarria emateko gauza izan zelako bestetik.

Literatur hizkuntzaz

Amaitzeko, Ibon Sarasolak Baionako bere mintzaldiarekin eragindako katramila aipatu gurako nuke.

Labur-labur, eta komunikabideetan irakurri zein entzunagatik bezala, hala bertan entzule egondako batzuen iruzkinengatik, funtsezko den arazo bat erabilia ere, «literatur hizkuntzaren garapena Iparraldean», eta ideia garrantzitsu eta interesgarriak aipatuta ere —nik neuk ere defendatuko nituzkeenak segurutik— kolonialista baten mintzaldia edo izan bide zen.

Orduko hartan Sarasola, alde zuretik hainbeste hegoaldeko aterbetu politiko bezala, irakasle joan bide zen, eta dirudienez haiek besteko arrakasta bildu, neurri ez txiki baten, nire ustez, euskal literatur tradizioaren ezagutzaille aparta den neurrian, hori egiteko eskubidea eduki arren. Arazoa, nonbait, adibideak jarri zituenean agertu ziren, ikuspegi linguistikotik egin behar ez denaren adibide bere burua eta bere lagunak ipini beharrean gaztetan eta sutsu Lur argitaletxearekin hasi zirenean, bertan entzule zegoen Antton Luku ipini bide baitzuen, hots, gaur egungo Iparraldeko idazleetan dagoen esperantzarik ederenetariko bat, beraren antzerkiak, artikuluek eta oraintsu argitaratu duen ipuin liburuak agerian uzten duten bezala.

Arazoa benetakoa da. Ezin dugu debaldean tradizioarekin apurtu eta gure historia bazterrean utzi. Areago, euskaldunok ezin abia gaitzke batzuk gaztelaniaren bidetik eta frantsesaren bidetik besteok. Horrek heriotza segurua dakarkiguke herri gisa. Eta halaz ere —argi eta garbi derradan— hegoaldekook gara hor errudunago iparraldekoak baino, ez dugu euskal literatura itolarritan utzi zuen gure mende honetako lehen lau hamarkadetako bolada hiper-garbizale eta tradizio-hiltzailea besterik aipatu behar, edo Ibonen beraren belaunaldiarekin, 64ko belaunaldiarekin gauzatu zen gaztelaniaren gainean eraikitako erantzun oldarkor eta neurrigabea, oraino ere, Ibon bera ederto asko konturatzen datekeenez, gaingitu ez duguna. Espero baino ezin dugu egin, edozelan ere, sortu diren arazo eta haserreak ez direla debaldean izanen eta euskal literaturak bizitza sendo eta osasuntsua segurtatzen dion bidetik segituko duela. ¶